

BİR AĞIT OLARAK İNSAN

Prof. Dr. Ahmet İNAM*

Kim yitirmiyorum derse, çoktan yitirmiştir. Yaşamak yitirmektir. Yitiriyorsak, “elimizde” yitirdiğimiz var demektir. Bizde birşey var ki yitiriyoruz. Yitirirken var olduğumuzu, var olmuş olduğumuzu duyuyoruz. Ölürken yaşadığımızı anlıyoruz. Oysa, yaşarken ölmekte olduğunu anlayanımız pek az.

Yitirdiğimizi anlayınca, ağıyor yitirme duygusu, bir ağu gibi içimize ya için için ağlıyor ya ağıt yakıyoruz. Ağlamak edilgin, üstümüze üstümüze gelene karşı, olağan sayılabilecek tepkilerden biri. Ağıtısa, yitirilene karşı duruş: Bir etkinlik. Ağıt yakıyorum, başıma gelenler, karşılaştıklarım, yitirdiğimi düşündüklerim, şiirlenmeye değer demek ki. İnsan kaybını şiirleştirebilirse, ağıtlayabilir. Gerçeklilik üstüme gelirse kaçmam: Dururum karşısında. Ben insanım. Şiirleyen insanım. Ağıtlayan. **Ağıtlama gücüm** bir ağıt oluşumdan geliyor. Gelsin ne gelecekse, gelen her acı, hoş geldi sefa geldi, ağırlarım. Acılarımı **ağırlarım**. İnsanım ben. Gerçeği ağırladığım için, ağıtım!

İnsan çevresindeki sorunlarla baş edebilmek için, bir **homofaber** olarak üretir. Alet yapar. Teknolojiyi oluşturur. Bilim gözüyle anlamaya, seyretmeye (theoria) koyulur. Üreten, meydana getiren, ortaya ürün koyan varlık olarak **homopoesis**dir.

İnsan yalnızca fiziksel anlamıyla alet üretmez, düşler, kavramlar, düşünceler de üretir. Diliyle ortaya koyar ürünlerini. Diliyle üretir. Uğradıklarının altında kalmamaya çalışır. Çırpınır. Bir çırpınma biçimi olarak üretim, var olma çabalarından biridir insanın. İşte **şiirleme eylemi** de dünyaya karşı dünya koyarak, çırpınma biçiminde bir üreterek varolma biçimidir. Dünya içine gömülerek, onda eriyerek değil, dünyanın sunduğuna bir karşı sunu olarak yaşar insan. Dünya içinde erise bile, örneğin bir bilgelik tutumu olarak dünyayla, doğayla bütünleşme çabası içindeyken, kendi rengiyle katılır dünyaya. Rengi, evrendeki renkler içinde çok güçsüz görünse bile, o, rengini anlamaya uğraşan, sorgulayan, dönüştürmeye çabalayan bir varlıktır. Dünyayı anlar, anlatır, eleştirir, sorgular, dünyayı duyar. Duyurur. Şiirler.

Şiirleme, Husserl çizgisindeki fenomenoloji anlamında bir anlam verme (noesis) değildir. Şiirleme salt bilinç sınırları içinde gerçekleşmez. Yalnızca **noetik** bir edim değildir. İnsan varlığının **onto-etik** yapısından kaynaklanır. İnsan aklının bir özelliğidir.

* ODTÜ, Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi.

İnsan, şiirleyen bir akla da sahiptir. Şiirleme, "ben varım" çığığıdır. Varlığını duyurmadır. Bunu "sözle" yapar. Müzikle. Resimle. Sanatla. Bilimle. İnanç düzenleriyle. Kültürle. Elbette her insan yarattısı, her kültür ürünü şiirleme ile oluşmaz. Şiirleme, bir tavrın, bir tutumun, bir yönelişin adıdır. İnsan, şiirlemeden üretebilir. Çağımız bunun sayısız örnekleriyle doludur. Dünyayla, evrenle, insanla karşı karşıya olduğu duygusunu taşımadan, körü körüne çabalarla gerçekleştirilen kültür ürünlerinde şiirleme çabası yoktur. Şiir yoktur. Bilimde, düşüncede, sanatta, giderek şiirde bile şiirin görünmemesi, şiirleme çabasını unutmuş insandandır. İnsan, yaşamındaki şiiri, aklındaki şiirleyen bileşeni, ürünlerini ortaya koyarken unutmuşa benziyor.

Şiirleme dünyayla, evrenle karşı karşıya olma duygusu ve tavrıyla başlar. Bu karşı karşıya oluş, karşıyla olan karşılayabilme gücünü gerektirir. Evreni karşılayabilme gücü: Şiirlemenin ilk adımı. Karşımızda duranı, karşılayabilme, duyarlılığı bizi ahlak alanında, karşımızda durana direnebilme gücünü taşımamızdan dolayı teşekkürü gerekli kılar. Varız. Karşımızda olanlar var. Karşıda duran bir evren. Bu evreni karşılayabiliyoruz: Şükür ki karşılayabiliyoruz. Yok olmak yerine var olduğumuz için borçluyuz. Yaşamak borçlu olmaktır. Yaşadığı dünyanın kendisine haksızlık yaptığını, sürekli olarak yaşamdan alacağı olduğunu sananlar yanılıyorlar. Karşılaştıklarımızı karşılayabiliyoruz. Budur borcumuz. Yaşama, var oluşa şükran borcumuz bundandır. İç dünyamızda keşfettiğimiz sonsuzluğa duyduğumuz şükran, bizi şiirlemeye götürür: Varlıkla karşılaşılabiliyorum, evrenle. Karşılaşılabiliyorsam, içimde karşılama gücü vardır. Bu güçle içimdeki sonsuzluğa duyarım. Bu gücü borç aldığımı anlarım, karşılaştıklarımın. Bu gücün emanet olduğunu. Öyleyse, şiirleyen bir insan olarak, emanete karşı, borç aldıklarım, bana verilenlere karşı, duyarlılığımı, "şiirde" ortaya koyarım. Şiirlemenin ardından insanın onto- etik yapısının bulunmasının anlamı budur: Şiirlemek borç ödemektir. Var oluş biz şiirleyenlerden bunu bekler. "Beni şiirle" der. Şiirleyerek borcumuzu ödemeye çalışırız. Varlığın, "şiirleyerek borcunu öde" uyarısına, şiirle karşılık veririz. Güveniriz çünkü, varlığın çağrısına. Yaşarken varlığın çağrısını duyarız; bu çağrı bir buyruk gibi gelir bize: "Borcunu öde". "Şiirleyerek öde."

Borcumuz olduğuna inanır, varlığa güveniriz. Varlığın şiirden anladığına, bizim şiirlememize yardımcı olacağına. Var olmayı karşılayabilen, varlıkla karşı karşıya kalmanın hânesine borç yazılır. Yaşadıkça borcumuz artar. Kime? Yaşamaya, insana. İçimizdeki sonsuzluğa. Borcumuz artar. Borcumuz, yaşam bize verdikçe artar. Ödemem yollarından biridir, şiirleme. İnsan çok yüksek şiirleme gücüyle, tüm borçlarını öder de, alacaklı duruma erişebilir mi? İçimizdeki küçük sonsuzluk, dışımızdaki büyük sonsuzluğa yenebilir mi? Hiçbir zaman! Şiir, insanın tüm borcunu ödeyemez. İnsanın eksikliği oradadır. İnsanın bir olanaklar varlığı olduğu açık. Olanaklarının sundukları, arkada kalır hep. Önde ise, olanakları tüketen bir yaşam vardır. İnsanın eksikliği, borçluluğu buradan kaynaklanır. Borcunu şiirle ödeyenler şiirleyenlerdir yaşamlarını. Başka türlü nasıl ödenir borç, bilmiyorum. Borç hânesini şiirle silemeyenlerin borcu yazılmaya devam edecek diye düşünüyorum. (Şiirin en geniş anlamıyla!)

Zâten borçlu olan bir varlığın, onto-etik yapısıyla eksik kalmaya mahkûm, bu eksikliğini varlığa güvenerek şiirleme çabasıyla gidermeye çalışırken, yitirdiğini görüyoruz. Eşyasını, sevdiklerini, duygularını, toplumsal konumunu, ilişkilerini, bilgisini, sevgisini, umudunu, sevincini yitiriyor. Yitiğine yitik katıyor. Eksiğine eksik.

Yitiriyor. Daha da borçlu olacağını düşüneneğine, alacaklı olduğunu ileri sürüyor. Dünyanın kendisine, istediğini vermediği için nankör davrandığını, vefâsızlık ettiğini ortaya atıyor. Bu alacaklılık duygusu, dünyaya karşı bir hınç duymasına yol açıyor. Başına gelenleri haksızlık olarak görüyor. “Yitirdim, demek ki borcum arttı” diyemiyor. “Yitirdim, geri verin bana” diyor. Yitirmeleri sonucu ağıtın oluşmamasının ardında olan da odur. Ağıtan değil, dağıtan bir insan olmasının. Ağıtın insan yitirdikçe borcunun arttığını düşünendir. Borcum arttıkça defterimdeki borç, şiirlememi ister benden.

Borcum artıyor duygusunun, Hristiyanlıktaki “günah”, “suçluluk” kavramlarıyla ilgisinin olmadığını düşünüyorum. İktidardaki güçlerin, insanlara haksızlık edip, onları sömürerek, onların “borçluluk psikolojisinden” yararlanabileceklerini düşünebiliriz. Evet, isyan; isyan da bir borç ödemedir: Borcumuz şu ya da bu kuruma, şu ya da bu insana değil, varlığın kendisindedir. Var oluşumuzu duyurmak, evrenin bize verdiği al- tında kalmamak, varlıklar arasında dinelip, ayağa kalkarak, “ben de varım” çığılı at- mak; var olduğunu göstermek için şiirlenmiş ürünler ortaya koymak, şiirlemek. Şiirle- yen insanı sömüremezsiniz. Belki öldürüp yok edebilirsiniz. Şiirini yakabilirsiniz. Şiiri, varlığın şiire açık kulağında, belleğinde duracaktır. Evrende, şiirleyen varlıklar olacaktır. Şiirleyerek varolan evrenin sesini, yine evrendeki şiirleyen varlıklar duyacaktır. Şi- irleme, sürekli yaratım sürecidir. Evrendeki devinmedir. Devinmenin bilinçli, duygulu biçimidir.

Bir ağıt olarak insan, bu devinimi yaşayan, bu devinim olan insandır. Yitirmenin doğallığını yaşar. Yitmiş olana karşı, yitecek olanı koyar. Ama koyar. Başına gelenden korkmaz. Acı çeker elbette. Devinim, duygudan yoksun yaşanamaz. Acısının altında kalmaz. Acısının altında kalmak yakışmaz insana. Bir ağıt olan insana. Ağıtır çünkü, ağıt yakar, ağıtlar dünyayı, başına gelenleri ağırlayarak. Buyur ederek acıları. Onları konuk ederek. İsyen bir dirence, şiirlemeye dönüşmüştür. Yitirdim, demek ki yapacak çok işim var, üretecek çok şey var. Yitirdim, borcum arttı; dövünmem, yerinmem, kendimi kah- retmem, kendimi oymam, doğru değil. Sesimi duyurmalıyım. Yitirdim. Yitirdikçe, ağıt- lama gücüm artmalı. Yitirdikçe ağmalıyım evrene doğru.

Elbette böyle yapamıyoruz. Geri dönülemez bir yitim gibi görülen ölüme karşı, ölürlen nasıl şiirleyebiliriz? Ağır hastalıklarda, doğal âfetlerde, yıkımlarda, bunları ya- şamakta olan biri olarak ağıtı nasıl gerçekleştirebilirim ?

Başımıza geldiği anda, dağıtıyoruz, ağıtma yerine. Şiir sonradan geliyor. Diğer in- sanlara yakabiliyoruz ağıtı, çoğunlukla. Kendimize yakamıyoruz. Sonradan ve diğerle- ri için. Ağıt yakan, yitiğe şiir sunan insan, tüm insanlar, tüm duyan, anlayan, bilinçli var- lıklar adına ağıt yakıyordur. Ağıt, yazgıya bir kafa tutma, bir kuru isyan, karşı çıkış de- ğil, bir teşekkürdür.

Sisifos'un kayası bir teşekkür sonucunda çıkıyor oraya. Orada durması ya da durmaması ağıt olan insan için çok da farklı değil. Dursa da borç bitmiyor ki! Sisifos deviminin özelliği o. Ağıtı o.

Her insanın ağıtı ayrıdır. Doğrusu, borç hânesi farklıdır. Borç hânesi ondan, borcuna yakışan şiirlemeler bekler. Şiirlemesini gerçekleştiren ağıtını oluşturur. Ağıtlar. Ağıt olur. İnsan ne zaman ağıt olmayı öğrenecek? Yitirmeyi, yitirebilmeyi öğrenebildiğinde. Ağıt olmayı başarabildiğinde!

ABSTRACT

HUMAN BEING AS AN ELEGY

Human Being as an ethical being can be represented as an elegy. She creates herself by poeticizing her life. She endeavours to live her life like a poem. But her life is nothing but an elegy. Why is it so? In this paper a philosophical explication of the concept of "elegy" will be explicated and and onto-ethical implication of it will be described.